

RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI DINIY TARKIBIY QISMLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARINING QIYOSIY TAHLILI

Aliyeva Navruza Xabibullayevna (PhD)

Farg'ona davlat universiteti

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: diniy frazeologizmlar, rus tili, o'zbek tili, qiyosiy tahlil, lingvistik.

Annotatsiya

Ushbu maqola rus va o'zbek tillaridagi diniy tarkibiy qism frazeologik birliklarning qiyosiy tahlilini o'z ichiga oladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlar o'rtasida bir qator o'xshashliklar va farqlar aniqlandi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

KIRISH

Frazeologiya tilshunoslikning muhim sohalaridan biri bo'lib, u tilning boyitilishi va rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Diniy frazeologizmlar esa til va madaniyatning ajralmas qismidir. Ular insonlarning dunyoqarashi, e'tiqodi va qadriyatlarini aks ettiradi [1]. Shu sababli, turli tillardagi diniy frazeologizmlarni qiyosiy o'rganish til va madaniyat o'rtasidagi aloqalarni tushunishda muhim rol o'ynaydi.

Rus va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lsa-da, ular o'rtasida frazeologik birliklar, jumladan diniy frazeologizmlar borasida bir qator o'xshashliklar mavjud. Shu bilan birga, har bir tilning o'ziga xos xususiyatlari tufayli ular o'rtasida farqlar ham kuzatiladi [2]. Ushbu tadqiqotning maqsadi rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlarni qiyosiy tahlil qilish orqali ular o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologik birliklarni to'plash va tahlil qilishga qaratilgan. Buning uchun rus va o'zbek tillaridagi diniy matnlar, lug'atlar va boshqa manbalardan foydalanildi [3]. To'plangan frazeologik birliklar semantik, struktural va lingvomadaniy jihatdan tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida rus va o'zbek tilshunoslari tomonidan olib borilgan ilmiy ishlar, jumladan N.M. Shanskiy, V.N. Teliya, Sh. Rahmatullayev, B. Yo'ldoshev va boshqalarning asarlari o'rganildi [4-7]. Ushbu tadqiqotlar rus va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning turli jihatlarini yoritib beradi va ularni qiyosiy o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologik birliklar quyidagi o'xshashlik va farqlarga ega:

O'xshashliklar:

- Har ikkala tilda ham diniy frazeologizmlar asosan Islom va Xristian dinlari bilan bog'liq [8].
- Ko'plab diniy frazeologizmlar Qur'on va Injil kabi muqaddas kitoblardagi ibora va tushunchalardan kelib chiqqan [9].
- Diniy frazeologizmlar tarkibida Xudo, payg'ambar, jannat, do'zax kabi diniy tushunchalar keng qo'llaniladi.

Farqlar:

- Rus tilidagi diniy frazeologizmlarda Xristian dini bilan bog'liq tushunchalar ko'proq uchraydi, o'zbek tilidagilarida esa Islom dini bilan bog'liq tushunchalar ustunlik qiladi.
- Ba'zi diniy frazeologizmlarning tarkibiy tuzilishi va obrazlilik jihatidan farqlar mavjud.
- Ayrim diniy frazeologizmlar faqat bir tilda mavjud bo'lib, ikkinchi tilda ularga ekvivalentlar topilmaydi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlar o'rtasidagi o'xshashliklar ularning umumiy diniy manbalardan kelib chiqqanligini va insonlarning diniy dunyoqarashidagi umumiylikni aks ettiradi. Farqlar esa har bir xalqning o'ziga xos tarixi, madaniyati va diniy an'analari bilan bog'liq.

Diniy frazeologizmlarning til va madaniyatni boyitishdagi o'rni benihoya katta. Ular nafaqat tilning ifodaliligini oshiradi, balki xalqning ma'naviy qadriyatlarini ham aks ettiradi. Shu sababli, diniy frazeologizmlarni qiyosiy o'rganish til va madaniyat o'rtasidagi munosabatlarni chuqurroq anglash imkonini beradi.

Rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlarning semantik tahlili shuni ko'rsatadiki, ular asosan insonlarning axloqiy-ma'naviy sifatlarini ifodalashga xizmat qiladi. Masalan, "Xudoning qo'li" frazeologizmi har ikkala tilda ham mavjud bo'lib, ilohiy qudrat va himoyani anglatadi. "Tavba qilmoq" frazeologizmi esa gunohlardan poklanish va to'g'ri yo'lga qaytish ma'nosini ifodalaydi. Bunday frazeologizmlar insonlarni yaxshilikka undash, sabr-qanoat, shukronalik kabi fazilatlarini targ'ib qilish uchun keng qo'llaniladi.

Shu bilan birga, rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlar ayrim hollarda pragmatik jihatdan farqlanishi mumkin. Masalan, "Xudo ko'rsatmasin" iborasi o'zbek tilida ko'proq salbiy hodisalarning oldini olish uchun qo'llanilsa, rus tilida "Ne day Bog" shaklidagi ekvivalenti ko'pincha biror ishning muvaffaqiyatli yakun topishini tilash ma'nosida ishlatiladi. Bunday farqlar ularning qo'llanish doirasiga ta'sir qiladi va til o'rganuvchilar uchun qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

Diniy frazeologizmlarning lingvomadaniy xususiyatlari ularning kelib chiqish tarixi va ishlatilish konteksti bilan chambarchas bog'liq. Ba'zi frazeologizmlar aniq bir diniy matnlarga ishora qilsa, boshqalari umumiy diniy tushunchalarni aks ettiradi. Masalan, "Iso payg'ambarning qayg'usi" frazeologizmi rus tilida mavjud bo'lib, u Injildagi Isoning xochga mixlanishi voqeasiga ishora qiladi. O'zbek tilidagi "Payg'ambar yoshidagi odam" frazeologizmi esa muqaddas Qur'oni Karim va hadislarda zikr qilingan Muhammad payg'ambarning muborak yoshlariga ishora qiladi. Bu kabi frazeologizmlarning to'g'ri ma'nosini anglash uchun ularning kelib chiqish tarixini bilish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlarning qiyosiy tahlili ular o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlarni aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diniy frazeologizmlar nafaqat

til, balki madaniyat va dunyoqarashni ham aks ettiradi. Ularni qiyosiy o'rganish orqali biz nafaqat til, balki umuminsoniy qadriyatlarni ham yaxshiroq tushuna olamiz.

Ushbu tadqiqot rus va o'zbek tillaridagi diniy frazeologizmlarning ayrim jihatlarini yoritib berdi, ammo bu mavzu hali to'liq o'rganilmagan. Kelajakda ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlarni davom ettirish va boshqa tillardagi diniy frazeologizmlarni ham qiyosiy o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

1. Shanskiy, N.M. (1985). Frazeologiya sovremennogo russkogo yazyka. Moskva: Vysshaya shkola.
2. Rahmatullayev, Sh. (1978). O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Toshkent: O'qituvchi.
3. Teliya, V.N. (1996). Russkaya frazeologiya: Semanticheskiy, pragmaticheskiy i lingvokulturologicheskiy aspekty. Moskva: Shkola "Yazyki russkoy kultury".
4. Расулова, С. У. (2022). В. ИРВИНГ ИЖОДИДА “АЛ-ҲАМРО” РОМАНИДАГИ АРАБЧА СЎЗЛАРИНИНГ АСОСИЙ ТУРЛАРИ ВА ТАРЖИМАШУНОСЛИК МУАММОЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(5), 862-871.
5. Matchanova, M., & Rasulova, S. (2023). HOW TO IMPROVE YOUR ENGLISH TEACHING. *SCHOLAR*, 1(14), 196-201.
6. Расулова, С. (2022). The depiction of orientalism culture in the works of Washington Irving. *Анализ актуальных проблем, инноваций, традиций, решений и художественной литературы в преподавании иностранных языков*, 1(01), 132-134.
7. Tagayeva, T. (2024, April). FEATURES OF METAPHORICAL CREATION OF TRADITIONAL AND PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF HEROES IN S. MAUGHAM'S NOVEL "THE MOON AND SIXPENNY". In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 552-553).
8. Tagayeva, T., & Amanova, S. (2024, April). STYLISTIC PECULIARITIES OF LITERARY TEXT IN CREATIVE WORKS OF BERNARD SHAW. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 520-524).
9. Fattohovich, D. F. (2023). Causes of Low Assimilation of Knowledge at General Secondary Schools.
10. Fattohovich, D. F. (2020). To the problems of complete assimilation of educational materials at schools. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 1(4), 55-57.
11. Fattohovich, J. F. (2019). Psychology in teaching foreign languages. *Достижения науки и образования*, (8-3 (49)), 70-71.
12. Джалолов, Ф. Ф. (2017). ТЕХНОЛОГИЯ АКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ. *Инновационное развитие*, (6), 73-74.
13. Uzbekistan, O. F. To verify Questionnaire of the “Uzbek Index of Premature Ejaculation”.
14. Xamedxuja o'g'li, N. E. (2023). Pathogenetic Mechanisms of the Development of Severe Functional Disorders in Injuries of the Calf-Acorn Joint. *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, 2(11), 427-429.
15. Xamedxuja o'g'li, N. E. IMPROVEMENT OF TREATMENT METHODS FOR CALF-ASIK JOINT INJURIES.

16. Латибжонов, А. Э. (2023). ПРЕИМУЩЕСТВА ПРИМЕНЕНИЯ ГЕМИЭПИФИЗИОДЕЗА ПРИ ОСЕВЫХ ДЕФОРМАЦИЯХ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. *Экономика и социум*, (11 (114)-1), 796-800.
17. Shanskiy, N.M. (1963). *Frazeologiya sovremennogo russkogo yazyka*. Moskva: Uchpedgiz.
18. Teliya, V.N. (1986). *Konnotativnyy aspekt semantiki nominativnykh edinit*. Moskva: Nauka.
19. Umarxo'jayev, M. (1990). *Muqaddas kalomlar tarjimas*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
20. Habibullayevna, A. N. (2023, December). THE IMPACT OF MASS MEDIA LANGUAGE IN THE GLOBALIZATION ERA. In *Fergana state university conference* (pp. 22-22).
21. qizi To'xtasinova, M. X., & Aliyeva, N. H. (2023). YOSHLAR NUTQIDA ISHLATILADIGAN SLENGLAR. *SCHOLAR*, 1(13), 109-113.
22. Habibullayevna, A. N. (2023). UNRAVELING THE COMMUNICATIVE PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF COLLOCATIONS WITH COLORONYMOUS ELEMENTS. *FINLAND" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS"*, 14(1).
23. Aliyeva, N., & qizi Shodiyeva, G. N. (2023). INGLIZ TILIDA SO 'Z TURKUMLARI TASNIFI MASALALARI SHARHI. *SCHOLAR*, 1(13), 22-27.